

1 JOHAN OLOF JONN O. NILSON, född 1855-01-29 i SANDA, STURKÖ K LÄN, död 1938-12-23 i LINKÖPING, DOMKYRKO. BANKDIREKTÖR I LINKÖPING. PROBANDEN.

Jonn O. föddes på Sturkö, där fadern då tjänstgjorde. År 1856 fick fadern förflyttning till Ronneby och familjen bosatte sig i kustvaktarstugan Dragsnäs 6, vilken uppförts 1826. Stugan fanns kvar 1989 och användes då som sommarstuga av Nanna Holmberg från Mörrum, vars farfar inköpt den av Tullverket 1872.

Efter slutad skolgång vid Ronneby Elementarläroverk fick Jonn O. plats hos handelsfirman Gust. Humble i Ronneby. När fadern får förflyttning till Thorshamn och flyttar från Dragsnäs 7 okt 1870 flyttar samtidigt "Bokhållaren Johan Olof Nilsson" till Karlskrona. Han får därefter plats hos A.W.Ekelund i Karlshamn.

I Linköping fanns vid denna tid vid Stora Torget en klädeshandel, som hette A.M.Johanssons Manufakturaffär. År 1874 behövde man en ny försteman till butiken. En resande från en grossistfirma rekommenderade dem en yngling i branschen. Det var Jonn O., som sökte och erhöll den lediga platsen. Den 25 september 1874 tillträdde han arbetet i Linköping.

Redan den 1 april 1876 slutade Jonn O. emellertid sin anställning och startade tillsammans med sin bror Ludvig en manufakturfirma Nilson & Co. Denna firma upphörde 1880, då Jonn O. i eget namn öppnade manufaktur- och klädeshandel i hörnbutiken mitt emot S:t Larskyrkan. Det var något av dessa första år som han fick kännedom om ett större tyglager, som var till salu efter en konkurs. Ännu okänd i Linköping och utan borgensmän fick han med lagret som pant och på sitt ärliga utseende låna pengar i bank för inköp av lagret. Att försäljningen gick bra vet vi idag. Efter denna start följde Jonn O:s framgångar slag i slag.

År 1887 grundade han sin första industri, Jonn O. Nilsons skjortfabrik vid Ågatan 4. Den följdes av korsettfabriken Idun. Iduns öde är okänt. Skjortfabriken ombildades 1909 till Linköpings Linnefabriks AB och Fredrik Béen blev verkställande direktör. Fabriken flyttade 1917 från Ågatan till nyuppförda lokaler på Platensgatan 26. År 1926 sålde Jonn O. aktiemajoriteten till Béen och Tage Jeppson. Då sysselsattes över 200 personer, mest kvinnor.

Jonn O. Nilson blev år 1890 invald i Linköpings stadsfullmäktige, som han sedan tillhörde i 32 år. Under denna tid var han också medlem i det då för tiden betydelsefulla beredningsutskottet, i drätselkammaren och byggnadsnämnden m fl nämnder. Han inköpte 1892 fastigheten S:t Kors kvarter nr 1 och 2, den s k Dederingska gården, och uppförde där ett affärskomplex mot Stora Torget och Storgatan. Han var vid bygget sin egen entreprenör och arbetsledare. När det stod färdigt 1894 var Jonn O. ännu inte 40 år gammal. Byggnaden var ritad av Fritz Ullrich och E Hallqvist, vilka några år senare även blev arkitekter för Folkets Hus vid Barnhusgatan i Stockholm.

En av dem som ivrigast pläderade för en järnväg från Linköping till Karlskrona var Jonn O. Nilson. De många intressenterna kunde emellertid inte enas, utan målsättningen begränsades till en bansträckning från Linköping till Vimmerby. Vid konstituerande sammanträde den 29 november 1898 bildades så östra Centralbanans Jernvägsaktiebolag. Andelar tecknades både av enskilda personer,

företag och kommuner, varjämte statslån beviljades. I december samma år utsågs Jonn O. till banans verkställande direktör, en post som han innehade i 27 år. Jonn O. åkte själv ensam i vagn utefter hela bansträckningen och upphandlade erforderlig mark av jordägarna. Som kuriositet kan nämnas att han vid dessa resor var beväpnad med pistol. Invigningen av banan skedde den 8 juni 1902. År 1907 diskuterade styrelsen elektrifiering av banan - något som dock visade sig orealistiskt med hänsyn till trafikvolymens storlek. Samtrafik tåg/båt över Kindasjöarna ordnades emellertid från 1912 och några år framåt. När Jonn O. lämnade VD-skapet 1925 var bolaget efter många svåra nedgångsperioder i balans, men 12 år senare tvingade depressionen och SJ:s konkurrens bolagsstämman att besluta om överlåtelse av hela banan till SJ.

Störst betydelse för Linköping hade Jonn O. Nilsons skapande av Linköpings Elektriska Kraft- och Belysnings AB. Redan 1898 hade han köpt Nykvarns vattenfall i Motala ström i Vreta Klosters socken. Sedan han 1902 av staden erhållit koncession på leveransen av elström 25 år framåt konstituerades bolaget den 18 oktober 1902. Jonn O. ägde själv mer än 80 % av aktierna. Första elleveransen skedde den 18 september 1903 från ett ångkraftverk, som uppförts vid Vasatorget. 1904 kom kraftstationen vid Nykvarn i drift. Senare inköptes en kraftstation i Tannefors och anskaffades ett dieseldrivet aggregat. Odensfors kraftstation anslöts 1916 och Svartåfors 1920. Antalet abonnenter ökade samtidigt och när Svartån 1919 hade sin lägsta nivå på 20 år och kraftstationerna endast kunde producera en fjärdedel av det normala stormade kunderna mot Elverket och dess chef. Till råga på allt havererade ett av dieselaggregaten och bygget av ett påbörjat ångkraftverk försenades p g av konflikt. Allt detta framtvängde så småningom en försäljning till staden. Efter många bud och motbud enades parterna 1921, åtta år innan koncessionstiden gick ut. Det hade varit mycket arbete och planerande och även många motgångar, men tack vare Jonn O:s insatser blev Linköping en av de första städerna som elektrifierades. Antagligen stod även den allra första elupplysta julgranen i landet på Linköpings stortorg. Vattenkraften i omnejden var dessutom praktiskt taget utbyggd när staden övertog Elverket. Det dröjde ända till 1950, nära 30 år, innan Elverket byggde en ny kraftstation vid Tannefors-fallen.

Vid dessa vattenfall i Tannefors fanns sedan länge många kvarnar. Ett bageri startades här 1904. När detta gick i konkurs två år senare inköptes det av Jonn O. Nilson. Under namnet Spisbrödsfabriken Nordstjernan tillverkade och sålde man stora kvantiteter knäckebröd, under kriget bl a till försvaret. År 1920 ersattes de vedeldade ugnarna med elektriskt uppvärmda och namnet ändrades till Nordstjernans Elektriska Knäckebrödsfabrik. Femton år senare lyckades man som första fabrik i världen att i dessa elugnar få jäsningsen att fungera samtidigt som brödet sakta matades fram på transportband.

I Hjulsbro hade vid början av seklet några järnhandlare startat ett träddrageri med spikfabrik. Efter goda år under kriget gick detta företag 1921 i konkurs dels p g av höga skatter, som skulle betalas efter de goda vinsterna under krigsåren - källskatten var ännu inte uppfunnen - dels p g av fallande priser på färdigvaran och även p g av en mer än fyra månader lång strejk 1919. Företaget inköptes 1923 på exekutiv auktion av Jonn O. Nilson, som reorganiserade detsamma, upprättade ett mindre elkraftverk

i strömmen och döpte om bolaget till Hjulsbro Tråddrageri & Nätfabrik AB. Företaget drivs än idag (1987), nu som dotterföretag till Halmstads Järnverks AB och med tillverkning av tråd och linor för förspänd betong.

Jonn O. Nilson hade 1929 hunnit bli 74 år gammal. Men nu planerade han att bygga en kraftstation vid Hackeforsfallen sedan han där inköpt mark. Han sökte länge efter en industri med stort behov av elkraft. Tillverkning av tryck-kokningskärl var bl a på förslag, men Hackefors Porslin AB grundades istället. Kraftstationsbygget blev fördröjt och de första åren enbart dekorerade man importerat porslin i fabriken. Egen tillverkning av porslin påbörjades 1934 samtidigt som man installerade världens första elektriska ugn för bränning och glasering av porslin. Kraftstationen i Hackefors blev färdig 1935 och den producerade elkraften räckte även till Jonn O:s övriga industrier och till de runt fabriken i Hackefors och Hjulsbro uppväxande bostadsområdena. Även Hackefors Porslin AB finns än idag (1987) och området runt omkring, som före 1930 var åker och äng, är idag villa- och industriområde.

Det går inte att här ge en utförlig redogörelse för vad Jonn O. Nilson utförde i - och för - Linköping under tiden från 1874 till sin död den 23 december 1938. Utom vad som sagts ovan för tjänar det dock nämnas

- att han var en av stiftarna till Roxens Ångbåtsaktiebolag 1894;
- att han var initiativtagare till den nya teaterbyggnaden, som invigdes den 18 december 1903. Sedermera blev han ordförande i styrelsen och verkställande direktör för Linköpings teater;
- att han påverkade Sydsvenska Kredit AB - sedermera Skånska Banken - till att öppna filial i Linköping 1904. Jonn O. blev sedan bankens direktör och var drivande kraft vid uppförande av bankhuset vid Stora Torget;
- att han var byggnadskommitténs ordförande och verkställande ledamot vid uppförandet av Frimurarehotellet 1912 samt
- att han tog aktiv del eller satsade kapital i mängder av andra företag som t ex Linköpings Gjuteri, Sockerfabriken, Møllersta Östergötlands Järnvägsaktiebolag och ASJ. Han var tillika ordförande i styrelserna för Östgöta Stadshypoteksförening och Östgöta Bostadskreditförening liksom i Linköpings Handelsförening, Ljungstedtska skolan och Linköpings stads Lärlings- och Yrkesskolor.

Den ekonomiska framgång som Jonn O. Nilson rönt, och den uppskattning som tog sig uttryck i alla uppdrag och hedersbetygelser var dock bara en sida. Medaljens framsida var alla avundsmän och de äldre linköpingsbor som betraktade honom som den uppkomling han ju faktiskt var. Hans dubbla roller som framgångsrik företagare och en av de ledande i stadens styrelse ställde också till förtret. Kunde man lita på att hans förslag i drätselkammare och stadsfullmäktige var enbart till stadens fördel? Tänkte han kanske mer på egen vinning? Kritiken mot elverket och svårigheterna som Jonn O. hade vid dess försäljning till staden hade av förställiga skäl bl a sådana tankegångar till grund.

Genom åren vann dock Jonn O. respekt hos de allra flesta. Ty han var ärlig och rejäl både i vänskap och affärer. Till sättet var han livlig och verksam, men hetsade inte. I sitt företagande var han noggrann och beräknande utan att bli spekulativ. Så t ex

satsade han inte en krona i Ivar Kreugers företag. Vid ett besök i Jönköping hade han sett de investeringar denne företagit och gjorde bedömningen att de inte var långsiktigt tänkta. Trots sina goda inkomster levde han mycket sparsamt. Han arbetade veckans alla dagar med sina många uppdrag och bolag utan att någonsin "koppla av", som vi gör idag. Julen t ex tyckte han om - för då blev han inte avbruten av besök eller telefon. Vid ett tillfälle hade familjen planerat att vara på semester i Tranås ett par veckor - men Jonn O. åkte hem till sina affärer redan efter två dagar. Med tiden blev han en mycket känd profil i Linköping. Fortfarande finns de som minns hur han tog sin dagliga tur i vagn, med kusk i livré och efter två svarta nordtyska hästar.

I "Linköpingsgubbar" från 1918, där D Valentin skrivit texten och Sigurd Jungstedt gjort teckningarna finns följande vers om Jonn O:

Och han kom med rent syndigt moderna projekt,
och var man att föra dem ut,
och han släppte lös en elektrisk fläkt
över gammaldagsstaden till slut.

Sen dess har det gått mången rastlös dag
vid de verk, där han va't direktör,
men än bär hans nobelt skarpskurva drag
en prägel av spansk grand-seigneur.

Gift 1886-01-29 i LINKÖPING med
AGNES INGEBORG DÜRING, född 1863-11-08 i LINKÖPING, död 1919-07-14
i ODENSEFORS. Bosatt i LINKÖPING, DOMKYRKO.
Fr.o.m. 1860 finns inte dopdag eller faddrar angivna i kyrk-
böckerna. Agnes finns i längden under nr 152. Fadern står
angiven som "Fotografist och Hauboist". Familjen bor i T 84.
Moderns ålder uppges riktigt till 39 år.

Om sin moster Agnes Düring berättar Nils Karlson, att hon var
mycket intresserad av musik och utomordentligt skicklig vid
pianot. Han säger vidare att hans mor Hedvig och Agnes, vilka ju
var jämnåriga och mycket yngre än sina syskon, ända från barndomen
hade ett speciellt varmt förhållande till varandra. Denna varma
vänskap höll hela deras levnad. Nils beskriver sin moster som
mycket blid och med ett rikt och varmt hjärta.

Agnes gifte sig 1886-01-29 med klädeshandlaren Jonn O. Nilson, som
hade hörnbutiken i Östergötlands Enskilda Banks nybyggnad mitt
emot S:t Larskyrkan. I det huset fick familjen också sin bostad
och där föddes de tre äldsta barnen innan man 1894 flyttade in i
Jonn O:s nyuppförda hus vid Stora Torget.

Agnes Düring opererades 1917 för njursten. Efter operationen
fick hon hjärtbesvär och avled på Odensfors 1919-07-14. Liksom
sin jämnåriga syster Hedvig blev hon endast 55 år gammal. De
äldre syskonen, däremot, blev alla betydligt över 70 år. För
hennes begravning uppförde Jonn O. mausoleet på Norra kyrkogården.
Där begrovs 1933 även hennes yngsta dotter Gurli-Margit och 1938
maken Jonn O.